

Редакційний штат

Головний редактор

Grygorii Leonardovych Monastyrskyy, Західноукраїнський національний університет, Україна

Заступник головного редактора

Oleksiy Viktorovych Yaroshchuk, Західноукраїнський національний університет, Україна

Редакційна колегія

Bohdan Petrovych Adamyk, Західноукраїнський національний університет, Україна
Tetiana Mykhaylivna Borysova, Західноукраїнський національний університет, Україна
Elzbieta Broniewicz, Білостоцька політехніка, Польща
Ruslan Feoktystovych Brukhanskyi, Західноукраїнський національний університет, Україна
Zenovii-Mykhailo Vasylovych Zadorozhnyi, Західноукраїнський національний університет, Україна
Anetta Zielińska, Вроцлавський економічний університет, Польща
Tetiana Oleksivna Kizyma, Західноукраїнський національний університет, Україна
Svitlana Vasylivna Korol, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, Україна
Barbara Gryk, Щецинський університет, Польща
Petro Petrovych Mykytyuk, Західноукраїнський національний університет, Україна
Serhiy Valeriovych Petrukha, Київський національний університет будівництва та архітектури, Україна
Iryna Volodymyrivna Spilnyk, Західноукраїнський національний університет, Україна
Nadiia Mykhailivna Khorunzhak, Західноукраїнський національний університет, Україна
Dmytro Neorhiiovych Shushpanov, Західноукраїнський національний університет, Україна

Статті поширюються на умовах ліцензії [Creative Commons Attribution International 4.0 \(CC-BY-NC 4.0\)](#).

Збірник наукових праць "Економічний аналіз"

ISSN 1993-0259 (Print) ISSN 2219-4649 (Online) DOI: 10.35774/econa

Том 34, № 2 (2024)

Зміст

Економіка та управління національним господарством

Проблеми та перспективи функціонування агропродовольчих ланцюгів у м'ясному скотарстві України
Ildus Ibatulin, Volodymyr Nedaskivsky, Serhiy Golembivsky, Iryna Artimonova, Natalia Prysiazhnyuk

9-19

Можливості і ризики поширення штучного інтелекту в світі в контексті перспектив його використання в Україні у
воєнний та повоєнний періоди
Yurii Kindzerskyi

20-29

Стратегії залучення прямих іноземних інвестицій як ключовий фактор успішного управління економічним розвитком
Tetiana Kublikova

30-40

Проблеми формування інформаційного суспільства на регіональному рівні
Victor Martinovych

41-47

Сучасний стан та стратегічні напрями розвитку сільськогосподарського машинобудування в Україні
Yaroslav Navrotskyi, Vadym Petrov, Serhiy Kovalev

48-57

Організаційно-економічні аспекти формування кооперативних зв'язків між виробниками молока та переробними
підприємствами
Ivan Svytnous, Marat Ibbatulin, Yulia Sira, Natalia Fedoruk, Igor Pokotylo

58-67

Інструменти забезпечення проектів (програм) матеріальними ресурсами
Denis Skvortsov, Volodymyr Komarnytskyi, Roman Yavorskyi

68-75

Проблемні аспекти управління енергетичною безпекою України в умовах воєнного стану
Iryna Belova, Oleksiy Yaroshchuk

76-85

Менеджмент та бізнес-адміністрування

Обґрунтування прийняття конкурентно-інноваційних рішень для покращення управління збутовим потенціалом
компанії з урахуванням ризиків
Yevhen Afanasiev, Dmytro Frolov

86-93

Управління якістю медичних послуг в Україні в контексті міжнародного досвіду
Viktoriia Valakh, Olena Rudinska, Svitlana Busel, Valentyna Kniazkova

94-105

Фінанси, банківська справа та страхування

Особливості фінансового механізму підприємства в умовах цифрових трансформацій
Anna Melnychuk

106-114

Роль фінансового контролю в забезпеченні успішності інвестиційних проектів в складних умовах ринку
Natalia Sobkova, Natalia Sainchuk

115-123

Кредитний механізм в фінансовому посередництві
Oleksandr Lavryk

124-129

Теоретичні підходи до формування системи кар'єрного планування IT-галузі
Volodymyr Frydel

130-140

Фактори впливу на фінансову стабільність банків в Україні
Yevhen Chaikovskiy

141-157

Аналіз, аудит, облік та оподаткування

Аналітична оцінка рівня цифровізації бізнесу та запровадження електронних обліково-інформаційних систем
Iryna Nazarova

158-167

Інституційні та організаційно-правові аспекти обліку зовнішньоекономічної діяльності
Valentyna Panasyuk, V. Bobrivets, I. Tkachuk

168-174

Методичні аспекти процесу формування звіту про контрольовані операції
Alla Fatenok-Tkachuk, Daryna Melnyk, A. Asyutin

175-182

Економіка та управління підприємствами

Формулювання концептуального бачення щодо вдосконалення системи контролю торгівлі підприємства з урахуванням невизначеності, конфліктності та ризику, який вони несуть
Oleksandr Bradul, Ihor Kulish

183-189

Корпоративне управління підприємствами: ціннісно-орієнтований підхід
Oleh Dzoba

190-199

Діагностика ціннісно-орієнтованого управління підприємствами нафтогазовидобувної індустрії різних форм власності
Vitalii Dmytruk

200-207

Теоретичне забезпечення аналізу фінансового стану промислових підприємств України
Iryna Dutchak, Andrii Semchyshyn

208-215

Розробка та застосування інтелектуальної економічної системи будівельних підприємств
Vasyl Goi

216-222

Аналіз систем управління ризиками на підприємствах
Tetyana Grynko, Tetiana Gviniashvili, Rustam Yuldashev

223-236

Досвід тактичного планування у системі циркулярних бізнес-моделей підприємств
Oleksandr Maslak, Marta Vorovonska, Maksym Malyk

237-249

Оптимізація діяльності будівельної компанії з допомогою ІТ технологій
Yurii Semenenko

250-258

Холістичний підхід до управління бізнес-комунікацією
Grygorii Monastyrskiy, Dmytro Shushpanov

259-271

Фінансово-кредитні важелі розвитку малого підприємництва України в умовах воєнного стану
Sergii Pidhaiets

272-281

Інноваційна інфраструктура забезпечення організації та реалізації інноваційних проектів
Yuliia Mykytyuk, Vitalii Mykytyuk

282-290

Вплив штучного інтелекту на ринок консалтингових послуг
Ihor Prytula

291-300

Інноваційний потенціал стартапів: критерії оцінки та діагностика
Alla Tkachenko, Dmytro Voronin

301-316

Інноваційний потенціал стартапів: критерії оцінки та діагностика

Alla Tkachenko, Dmytro Voronin

301-316

Інвестиційне кредитування малого і середнього бізнесу в Україні в умовах воєнного стану: виклики та перспективи

Mykhaylo Yarish

317-326

Використання штучного інтелекту для прогнозування фінансових показників

Volodymyr Farion, Andrii Homotyuk, Roman Nazar, Stanislav Turchyn

327-337

Оцінка ризиків кліматичних змін в аграрному природокористуванні

Vasyl Brych, Olena Borysiak, Vadym Brych

338-347

Менеджмент персоналу українських банків під час війни: нові підходи та стратегії

Vitalii Karp

348-359

Управління розвитком аграрних підприємств: виклики післявоєнної відбудови та глобалізації

Dmytro Hospodaryk, Stepan Pomyliuko

360-371

Цифрова трансформація в бухгалтерському обліку: тренди та перспективи

Pavlo Spilnyk, Victor Zabihailo, Oleksandr Zabihailo

372-384

Передумови та стратегії цифрової трансформації підприємств в Україні та світі

Olena Trofymenko, Kateryna Boiarynova, Viktoriia Melnychuk

385-394

Диверсифікація чистих технологій виробництва як запорука відбудови агробізнесу та його економічної безпеки

Alla Tkachenko, Heorhii Bondarenko

395-406

Цифрові технології в антикризовому управлінні

Tetiana Pozhueva, Dmytro Shchegolevatykh

407-420

Складові матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств та особливості її відтворення

Yuriy Lipskyi

421-429

Аналіз ефективності організації процесу підготовки та подання об'єднаної звітності

Oleksandr Tarasenko, Yevhen Ionin, Liliia Tarasenko

430-439

Цифрові інновації та їх вплив на бухгалтерський облік

Volodymyr Fedun, Andriy Lyuba, Ivan Kovtoniuk

440-452

Вплив цифрових технологій на розвиток бізнесу: трансформація бізнес-моделей та управління інноваційними проектами

Vasyl Zdrenyk, Andriy Grod, Borys Ocheretko, Volodymyr Bohonskyi

453-464

Впровадження цифрових технологій у управління підприємствами: можливості та виклики

Volodymyr Tsyupak, Andrii Bodnar, Andrii Romaniuk

465-479

Фінансово-кредитні методи управління інноваціями у банківській діяльності

Bohdan Seniv, Volodymyr Korol, Yaroslav Pryshlyak

480-487

Зерновий ринок як системоутворююча ланка агропродовольчого ринку України

Volodymyr Nedashkivskyi, Nataliya Prysiazhniuk, Andrii Ivanovskyi, Yurii Fedoruk, Taras Panchenko

488-497

Теоретичні основи стратегічного управління сільським господарством

Valentyna Byba

498-505

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2024.02.009> JEL classification: O13, Q13, Q18
UDC: 338.439.4:637.5(477)

Ільдус ІБАТУЛІН

доктор сільськогосподарських наук,
професор, академік НААН України,
Національна академія аграрних наук України, Україна
ORCID ID: 0000-0003-4418-6532

Володимир НЕДАШКІВСЬКИЙ

доктор сільськогосподарських наук,
професор кафедри технології кормів, кормових добавок і годівлі тварин,
Білоцерківський національний аграрний університет, Україна
ORCID ID: 0000-0001-5487-6807

Сергій ГОЛЕМБІВСЬКИЙ

аспірант,
Вінницький національний аграрний університет, Україна
ORCID ID: 0009-0002-8879-0838

Ірина АРТІМОНОВА

кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Білоцерківський національний аграрний університет, Україна
ORCID ID: 0000-0003-1054-1356

Наталія ПРИСЯЖНЮК

кандидат ветеринарних наук, доцент кафедри іхтіології та зоології,
Білоцерківський національний аграрний університет, Україна
ORCID ID: 0000-0002-4737-0143

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ АГРОПРОДОВОЛЬЧИХ ЛАНЦЮГІВ У М'ЯСНОМУ СКОТАРСТВІ УКРАЇНИ

АНОТАЦІЯ

Вступ. У балансі м'яса України визначальне місце належить яловичині та телятині, замінити які неможливо, оскільки кожний із цих видів м'яса має специфічні смакові властивості, амінокислотний склад і харчову цінність. Однак різкий спад обсягів виробництва м'ясної продукції скотарства у роки ринкових перетворень призвів до значного скорочення споживання населенням яловичини та телятини на фоні зменшення пропозиції вітчизняного м'яса і значного зростання його імпортованих поставок у замороженому вигляді. Проблема можна успішно вирішити лише за рахунок розвитку спеціалізованого м'ясного скотарства.

Метод (методологія). Для реалізації поставлених у статті завдань використовувалися на-ступні методи та прийоми: монографічний і графічний – для комплексного вивчення сучасного стану виробництва продукції м'ясного скотарства та визначення факторів, що впливають на його ефективність; вибірковий

© Ільдус Ібатулін, Володимир Недашківський, Сергій Голембівський, Ірина Артімонова, Наталія Присяжнюк, 2024

Отримано: 15.05.2024 р.

Рекомендовано до друку: 20.05.2024 р.

Опубліковано: 29.05.2024 р.

Ця стаття розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0, яка дозволяє необмежене повторне використання, розповсюдження та відтворення на будь-якому носії, за умови правильного цитування оригінальної роботи.

Як цитувати: Ібатулін І., Недашківський В., Голембівський С., Артімонова І., Присяжнюк Н. Проблеми та перспективи функціонування агропродовольчих ланцюгів у м'ясному скотарстві України. *Економічний аналіз*. 2024. Том 34. № 2. С. 9-19. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2024.02.009>

– для детального обстеження окремих господарств з вирощування ВРХ; абстрактно-логічний, розрахунково-конструктивний та балансовий – при обґрунтуванні показників розвитку виробництва і споживання яловичини та телятини на перспективу, а також розмірів державної підтримки.

Результати. На основі проведених досліджень встановлено, що для забезпечення продовольчої незалежності і безпеки України необхідні заходи щодо докорінного поліпшення ситуації в усіх сегментах тваринництва та переробки м'ясопродукції. Галузь вимагає істотної фінансової підтримки з боку держави, в тому числі за рахунок зниження кредитних ставок, своєчасних виплат дотацій, врегулювання зовнішньої торгівлі продуктами тваринництва, і в кінцевому підсумку підвищення конкурентоспроможності вітчизняного м'яса як на внутрішньому, так і зовнішньому ринках. Враховуючи низький попит на яловичину на внутрішньому ринку в наслідок низької купівельної спроможності населення та культури харчування основним вектором реалізації великої рогатої худоби є експорт. З цією метою на рівні держави запропоновані заходи, які спрямовані на нарощування експортного потенціалу в м'ясному скотарстві.

Ключові слова: м'ясне скотарство; агропродовольчий ланцюг; експорт; ефективність; товарорух; якість.

Вступ

У балансі м'яса України визначальне місце належить яловичині та телятині, замінити які неможливо, оскільки кожний із цих видів м'яса має специфічні смакові властивості, амінокислотний склад і харчову цінність. Однак різкий спад обсягів виробництва м'ясної продукції скотарства у роки ринкових перетворень призвів до значного скорочення споживання населенням яловичини та телятини на фоні зменшення пропозиції вітчизняного м'яса і значного зростання його імпортованих поставок у замороженому вигляді. У результаті зростаючої конкуренції між товаровиробниками окремих видів м'яса товаровиробники яловичини опинилися не у кращому економічному становищі.

Проблему можна успішно вирішити лише за рахунок розвитку спеціалізованого м'ясного скотарства. Про це свідчить досвід більшості країн, де зі зростанням продуктивності чисельність молочної худоби знижувалася, а її місце займало худобу м'ясного спрямування. Наприклад, США 90 % яловичини виробляється з допомогою м'ясного худоби. Відзначимо, що у 12 провідних країнах Європи за останнє десятиліття чисельність молочної поголів'я скоротилася на 4,1, а м'ясне стадо зросло на 3,9 млн голів. Найбільші м'ясні стада зосереджені у Франції, Великобританії, Іспанії та Ірландії, різко підвищилася чисельність м'ясної худоби у Німеччині.

Мета статті

На основі узагальнення теоретичних розробок та практичної діяльності суб'єктів господарювання в сфері аграрного бізнесу запропонувати рекомендації щодо підвищення ефективності функціонування агропродовольчих ланцюгів в м'ясному скотарстві з метою вирішення проблем продовольчої безпеки та нарощення експортного потенціалу країни.

Виклад основних результатів дослідження

У всіх розвинених країнах світу проблема забезпечення населення високоякісним м'ясом і м'ясопродуктами вирішується за рахунок інтенсивного розвитку галузі спеціалізованого м'ясного скотарства.

Ставка на молочні породи худоби при виробництві яловичини виявилася економічно невиправданою. Із розпадом колишнього Радянського Союзу поголів'я ВРХ фактично досягло критично низького рівня, причому як м'ясних, так і м'ясомолочних порід. Нині у виробництві яловичини використовуються м'ясомолочні породи ВРХ.

При цьому слід відмітити, що нині поголів'я спеціалізованих м'ясних порід становив менше 2% від загальної чисельності ВРХ, тоді як у розвинених країнах-виробниках яловичини кількість цього напрямку становить 50–70%. Сільськогосподарським підприємствам не вигідно утримувати м'ясні породи, господарства населення також більше орієнтовані на молочні та м'ясо-молочні

породи. Нині на 100 молочних корів в Україні припадає 0,3 одиниці м'ясної породи, в той час як у США, Канаді, Франції – 200–300. Якщо у світі частка яловичини, одержаної від м'ясних порід худоби, становить 54%, то в Україні – лише 1,2% [1].

Протягом досліджуваного періоду спостерігається поступове зниження обсягів виробництва яловичини в сільськогосподарських підприємствах так і господарствах населення (рис. 1). Дана обставина викликана економічними і

соціальними чинниками, які викликані в першу чергу військовою агресією росії проти України.

Необхідно відзначити, що протягом тривалого часу виробництво яловичини в господарствах корпоративного сектору аграрної економіки було збитковим. Дана обставина викликана на нашу думку в першу чергу тим, що виробництво м'яса ВРХ менеджментом сільськогосподарських підприємств розглядалося як похідною галузі від молочного скотарства.

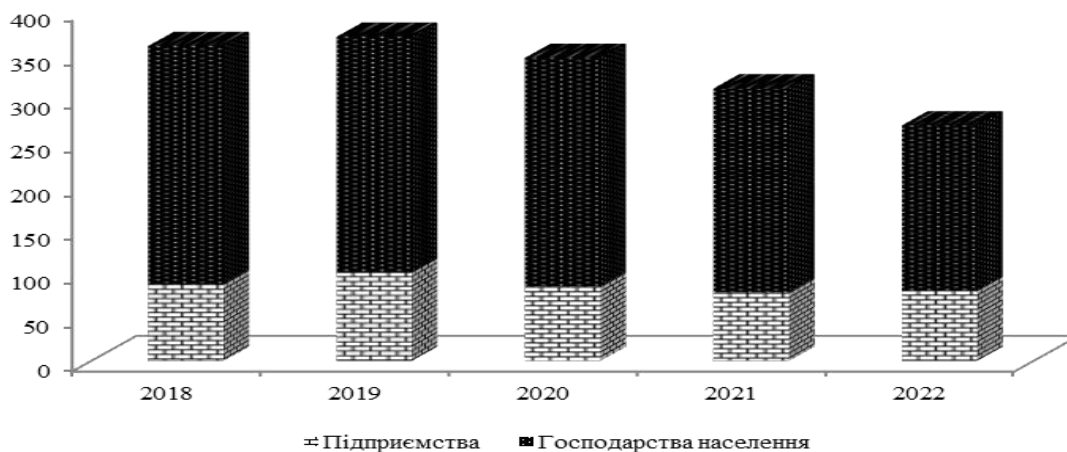

Рис. 1 Динаміка виробництва яловичини в сільськогосподарських підприємствах та господарствах населення, тис. т.

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України.

Відповідно до цього не приділялося значної уваги складовим технологічного процесу вирощування та відгодівлі ВРХ.

В Україні спостерігають значне зниження поголів'я великої рогатої худоби. Станом на 1 січня 2024 року поголів'я ВРХ в Україні скоротилося на 73,5 тис. голів, що на 3,3% менше порівняно до 1 січня 2023 року і на 4,9% менше порівняно до 1 грудня минулого року. В господарствах корпоративного сектору аграрної економіки утримується 912,6 тис. голів ВРХ, що на 1,2 тис. голів (-0,1%) менше ніж в грудні 2023 року. Поголів'я корів на сільськогосподарських підприємствах склало 373,5 тис. голів, що на 2,2 тис. менше (-0,6%) порівняно до минулого місяця. За 2023 рік поголів'я ВРХ скоротилося на 29,5 тис. голів (-3,2%), а кількість корів зменшилася на 20,7 тис. голів (-5,5%).

В господарствах населення знаходиться 1 млн 321 тис. голів ВРХ, що на 108,4 тис. голів (-8,2%) менше порівняно до 1 грудня 2023 року. Кількість корів в господарствах населення станом на 1 січня 2024 року склала 916,7 тис., що на 12,8 тис. голів (-1,4%) менше ніж місяць тому. За 2023 рік кількість ВРХ в господарствах населення скоротилася на 44 тис. голів (-3,3%), а кількість корів зменшилася на 41,9 тис. голів (-4,6%).

До основних причин зниження поголів'я ВРХ в Україні слід віднести:

- диспаритет цін на сільськогосподарську й промислову продукцію;
- зростання вартості кормів;
- нездатність більшості вітчизняних товаровиробників застосовувати новітні технології утримання та годівлі тварин, оскільки підприємства не мають для цього вільних коштів;

- знищення великих вузькоспеціалізованих господарств з вирощування і відгодівлі молодняку ВРХ;
- низька платоспроможність населення країни, яке здебільшого купує дешевші й менш поживні сорти м'яса (курятина);
- збільшення кількості сировини іноземного виробництва на вітчизняному ринку, ціна і якість якої значно нижча;
- скорочення обсягів державної підтримки [2].

Разом з тим, війна лише посилила ситуацію. Поширена ситуація у прифронтових регіонах – втрата певної кількості худоби через обстріли з боку російських окупантів. Більшість сільськогосподарських товаровиробників залишили корів на окупованих територіях. Ці тварини не враховано або конфісковано російськими окупантами і продано на м'ясо. Сільськогосподарські товаровиробники відправляють корів із травмами на вибраккування, що також сприяє скороченню поголів'я ВРХ.

Більшість суб'єктів господарювання в сфері аграрного бізнесу утримуються від збільшення поголів'я корів під час війни та нестачі

оборотних коштів. Зростання цін на поголів'я ВРХ на 14% у грудні 2024 році порівняно з груднем 2023 року дає підстави для збільшення реалізації тварин, що, у свою чергу, може сприяти подальшому скороченню поголів'я ВРХ. Утримання корів стає більш витратним через зниження рентабельності виробництва молока та збільшення витрат на приготування кормів, дизельне паливо та електроенергію. Викликом для сільськогосподарських товаровиробників залишається скорочення площ пасовищ і сільськогосподарських угідь під посів через міни і боеприпаси, що не розірвалися.

Виробники продукції скотарства, де скорочення поголів'я ВРХ відбувається швидшими темпами, виявилися більш уразливими до цих проблем. З іншого боку, спеціалізовані сільськогосподарські підприємства, що спеціалізуються на виробництві м'яса ВРХ та молока виявилися більш стійкіші.

Необхідно відзначити, що в діяльності суб'єктів господарювання практикується два основних ланцюга товароруку м'яса ВРХ від виробника до кінцевого споживача (рис. 2-3).

Рис. 2. Традиційний агропродовольчий ланцюг для інтенсивної відгодівлі ВРХ м'ясних порід

Джерело: розробка авторів.

Оцінюючи ланцюг товароруку з орієнтацією на вітчизняні м'ясопереробні підприємства можемо констатувати, що для більшості сільськогосподарських товаровиробників він є економічно не вигідним. Переробники, враховуючи монопольне становище встановлюють низькі закупівельні ціни, що не забезпечують окупність витрат на вирощування та відгодівлю ВРХ. Необхідно відзначити, що

при умові встановлення прийнятних для виробників продукції м'ясного скотарства закупівельних цін вартість кінцевого продукту суттєво зростає, що в умовах низької купівельної спроможності населення не буде користуватися попитом.

В певний період розвитку аграрного сектору існували важелі державного регулювання, що стимулювало господарства корпоративного

сектору аграрної економіки реалізувати ВРХ вітчизняним переробним підприємствам, забезпечуючи прийнятний рівень рентабельності виробництва яловичини.

Нині сільськогосподарські підприємства, що здійснюють вирощування та відгодівлю ВРХ, в

тому числі спеціалізованих м'ясних порід орієнтуються головним чином на експорт живих тварин, що забезпечує їх позитивний фінансовий результат (рис. 3).

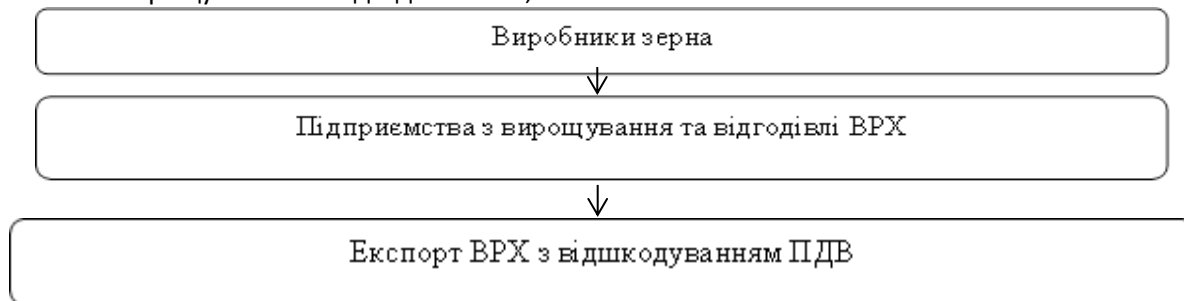

Рис. 3. Альтернативний агропродовольчий ланцюг вирощування та інтенсивної відгодівлі ВРХ при реалізації на зовнішній ринок

Джерело: розробка авторів.

Як свідчить аналіз діяльності ТОВ «АГРОБУЛ» при вирощуванні та відгодівлі великої рогатої худоби м'ясної бельгійської біло-блакитної породи забезпечує рівень рентабельності близько 100%, при умові, що корми виключно покупні.

На нашу думку, прибутковість забезпечувало два основних чинники: високий рівень експортних цін, а також повернення ПДВ. Однак, з державницьких позицій в країні не залишається додана вартість, яка б була створена м'ясопереробними підприємствами та суб'єктами оптової та роздрібної торгівлі.

В умовах ринкової економіки напрями збутової політики, як складової виробничо-господарської діяльності визначає самостійно суб'єкт господарювання, орієнтуючись на отримання позитивної економічної вигоди [3].

Один із основних чинників виступає ціна. Як свідчать дані Державної служби статистики

України, ціна імпортованих напівфабрикатів суттєво нижча за внутрішню ціну на велику рогату худобу, що цілком логічно буде спонукати до орієнтацій вітчизняних м'ясопереробних підприємств на іноземних товаровиробників. Нині більшість переробних підприємств намагаються працювати на імпортній сировині, оскільки її вартість нижча від вітчизняної. Ця обставина спричиняє до порушення інтеграційних зв'язків між виробниками сільськогосподарської продукції та суб'єктами підприємницької діяльності в сфері переробки. Як зазначають науковці, досить негативним чинником, який спричиняє недоотримання додаткової доданої вартості, є «сірий» та «чорний» імпорт м'ясопродуктів, як сировини для переробної промисловості [4-5].

В той же час ціна експорту живої ВРХ суттєво вища за вартість імпорту (рис. 4).

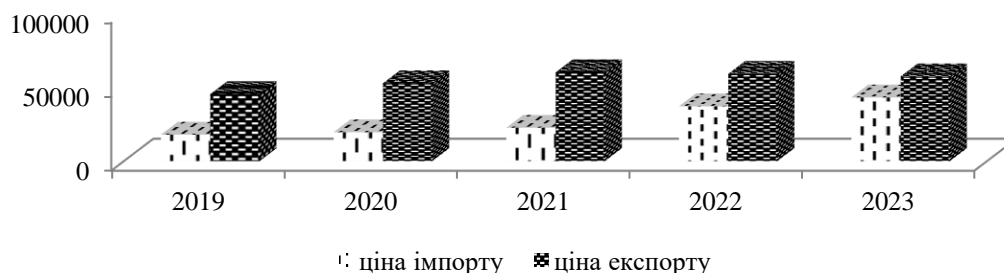

Рис. 4. Динаміка експортних та імпортних цін на продукти забою ВРХ грн/т

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України.

Так незважаючи на певні логістичні проблеми, викликані збройною агресією росії проти України спостерігається відносно високий рівень експорту живої великої рогатої худоби.

Так, 9 квітня 2022 року Кабінет Міністрів України ухвалив постанову № 422, якою скасував заборону на експорт великої рогатої худоби та м'яса великої рогатої худоби, що діяла з 6 березня 2022 року. Відповідно, експорт вказаних категорій товарів можна здійснювати за умови отримання ліцензії на експорт від Мінекономіки.

У період воєнного стану отримання ліцензії на експорт вказаних товарів здійснюється за спрощеною процедурою, затвердженою наказом Мінекономіки № 393-22 від 10 березня 2022 року.

Ми розцінюємо зазначені вище дії Уряду, зокрема скасування заборони на експорт м'яса великої рогатої худоби та впровадження спрощеної процедури отримання ліцензій на експорт, є прикладом оперативного та ефективного реагування держави на потреби бізнесу в умовах воєнного стану. Вважаємо, що

зазначені послаблення державного контролю сприятимуть поживленню бізнес-активності експортерів та, відповідно, відновленню української економіки.

За даними Державної служби статистики України експорт живої великої рогатої худоби у 2023 році скоротився на 8,8%, якщо порівняти з 2022 роком, то до 17,6 тис. тонн. У грошовому еквіваленті експорт живої ВРХ скоротився на 22,1% порівняно з показником 2022 року і склав 27,5 млн дол. США.

Найбільше вітчизняної ВРХ протягом 2023 року купували Ліван (62,3%), Єгипет (24,7%) та Йорданія (8,3%).

З початком повномасштабної війни можливості експортувати м'ясо та м'ясопродукти з України сильно ускладнилися. До війни частка перевезень яловичини автомобільним транспортом складала лише 22,4% (77,6% експортувалось морем). Однак, навіть за таких складних умов, географія постачань не змінилась.

В той же час в Україну ввозяться значні обсяги напівфабрикатів ВРХ, що є сировиною для м'ясопереробних підприємств (рис. 5).

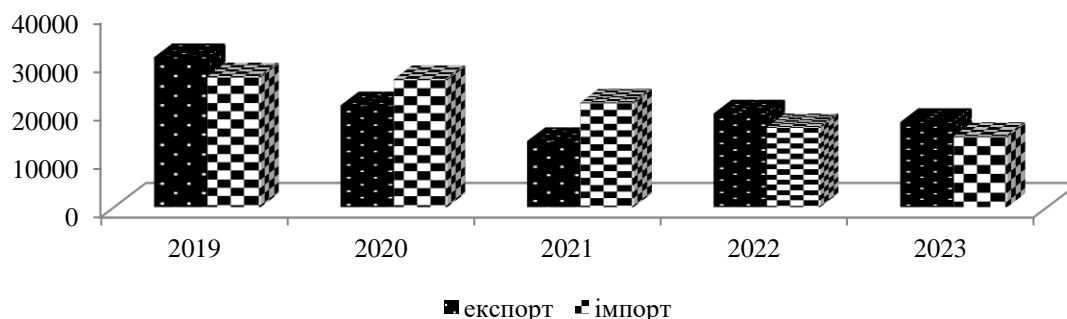

Рис. 5. Динаміка експорту-імпорту продуктів забою ВРХ (тонн)

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України.

Імпорт неякісного, а тому дешевшого м'яса, призведе до зниження цін на вітчизняному ринку.

За умови надходження імпортного м'яса привілейовані учасники ринку будуть одержувати незмінний за величиною (або й зростаючий) прибуток, а товаровиробникам, навпаки, доведеться знизити ціну продажу. Таку поведінку селян відзначав свого часу О. В. Чаєнов: «Дрібні сімейні господарства,

переважно з ручною працею, при обмежених ринках збуту мають велику стійкість до виживання за рахунок економії на сімейному бюджеті (економії на оплаті роботи) і зяттявання паска» [6].

Основним чинником, що стимулює на експорту ВРХ є низький рівень закупівельних цін вітчизняних м'ясопереробних підприємств, особливо на молодняк великої рогатої худоби м'ясних порід. Так, за даними НДІ

«Украгропромпродуктивність» у листопаді 2023 р. середня ціна телиць у країнах ЄС становила 2,77 євро за 1 кг живої ваги (у віці 12 місяців і старше, не менше 24 місяців), що у 2 рази перевищує рівень закупівельних цін в Україні [7].

У листопаді 2023 р. найвищі середні ціни на телиць для відгодівлі серед країн ЄС досягнуто у Бельгії – 3,13 євро за 1 кг живої ваги та Франції – 3,22 євро за 1 кг живої ваги. Найнижча ціна зафіксована у Швеції – 1,70 євро за 1 кг живої ваги.

Середня ціна бичків у листопаді 2023 р. у країнах ЄС становила 3,36 євро за 1 кг живої ваги (у віці 12 місяців і старше, не менше 24 місяців), що у 2,3 вища за закупівельну ціну, що склалася в Україні.

У листопаді 2023 р. найвища середня ціна на бичків, куплених для відгодівлі в межах ЄС зафіксована у Німеччині – 4,47 євро за 1 кг живої ваги та Бельгії – 4,43 євро за 1 кг живої ваги. Найнижча ціна зафіксована в Ірландії – 2,31 євро за 1 кг живої ваги.

Безперечно, що поставки на зовнішній ринок живої худоби є незначними та не можуть розглядатись як загроза внутрішньому споживанню.

Скорочення Україною поставок яловичини на зовнішні ринки може бути пов'язано з послабленням глобального попиту на червоне м'ясо протягом останніх місяців. Непроста економічна ситуація впливає на скорочення споживання яловичини в Китаї і Європі. Збільшення обсягів забою ВРХ в Австралії і скасування обмежень в Аргентині на експорт певних видів яловичини призвело до зростання пропозиції яловичини у світі та більш жорсткої конкуренції серед постачальників.

Зокрема, у світі скоротився попит на американську яловичину на фоні зазначених факторів. Також в США спостерігається досить активний попит на яловичину на внутрішньому ринку на фоні скорочення поголів'я ВРХ. Хоча, певні вузькі міста існують на ринку живої ВРХ. Зокрема, обмеження на експорт живих тварин в певних європейських країнах призвело до зростання інтересу в країнах-імпортерах купувати ВРХ в Ірландії [8].

Україна, яка отримала статус кандидата до ЄС, може в найближчому майбутньому долучитись до експорту яловичини в країни ЄС.

Компетентні державні органи мають повноцінне право переглянути правила торгівлі української яловичини та розробити механізм виходу продукції на ринок ЄС. Це, в свою чергу, допоможе українським компаніям знаходити нові ринки збуту, а європейським країнам мати надійного, близького постачальника якісної продукції.

На думку низки аналітиків аграрного ринку, нині настає довгостроковий період низьких цін на продукцію рослинництва. Є кілька сценаріїв того, як господарствам корпоративного сектору аграрної економіки досягти успішності в подібних умовах. Один із них – розвиток тваринництва та переробки сільськогосподарської продукції, зокрема м'ясного скотарства [9-10].

В цілому стан розвитку тваринництва України залишається на низькому рівні розвитку. Виняток – птахівництво, оскільки цей сектор аграрного бізнесу останніми роками успішно модернізував виробництво та адаптував його до стандартів ЄС. У результаті зараз його продукція не тільки успішно експортується на різні континенти, а й має конкурентну перевагу на внутрішньому ринку порівняно з іншими видами м'яса.

Разом з тим, необхідно зазначити, що на внутрішньому ринку є низький попит на яловичину. І це призводить до певного дисбалансу: у той час, як практично у всіх країнах світу яловичина значно дорожча за свинину, а в Україні традиційно популярнішою є свинина. В результаті, за ціною свинина лише не багатьом поступається яловичині, а нерідко і перевершує її.

Вважаємо, що для налагодження широкомасштабного виробництва яловичини в Україні необхідно насамперед підтримати експорт цієї продукції. При цьому потрібно взяти до уваги кілька моментів. По-перше, яловичина є дієтичним продуктом. По-друге, до неї, на відміну від свинини, немає претензій з боку основних світових релігій. Тому цей продукт буде затребуваний у більшій частині сегментів світового ринку.

Зростання виробництва яловичини у м'ясному скотарстві, збільшення чисельності м'ясної худоби неможливі без застосування цінових, податкових, кредитних, бюджетних та інших регуляторів економіки, спрямованих на

підвищення доходів господарств, які займаються цією галуззю. Тому на перше місце виходить державна підтримка м'ясного скотарства. Так, у США в 2019 році збільшили підтримку сільського господарства більш ніж на 60 %. У Німеччині з 1990 року було введено заходи матеріального заохочення та дотації за м'ясну худобу. У цій країні за кожну корову, переведену на технологію м'ясного скотарства, німецькі фермери одержують за рік від держави понад 1500 євро. Створено велику племінну базу м'ясної худоби. Аналогічні економічні методи стимулювання розвитку м'ясного скотарства прийнято у всіх країнах ЄС.

На думку науковців, це пов'язано з перспективою домінувати на світовому ринку продуктів харчування, який у вартісному виразі становить близько 123 млрд доларів. Із загального обсягу 48,5 млрд доларів займає ринок м'яса та м'ясопродуктів, 48,5 млрд доларів – ринок зерна та 25,2 млрд доларів – ринок молока та продуктів його переробки [11]. Тому розвиток експортного потенціалу для України матиме величезне значення щодо

підвищення прибутковості вітчизняного сільського господарства.

За даними Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО), основні імпортери яловичини сьогодні зосереджені на Близькому Сході та Африці. Але цей ринок з кожним роком зростає на 8%, у тому числі за рахунок країн Східної Азії, що повинно стимулювати до нарощення виробництва і відповідно експорту великої рогатої худоби.

Водночас в цьому бізнесі є певні труднощі. Так, експерти вважають, що вітчизняним виробникам необхідно адаптуватися до вимог ринку. При цьому значну увагу варто зосередити на якості продуктів забою тварин, що вимагає виконання низьких технологічних вимог, зокрема: використання м'ясних порід великої рогатої худоби, догляд, годівля, тощо.

На основі узагальнення досвіду функціонування ТОВ «АГРОБУЛ» запропоновано шляхи підвищення рівня ефективності виробництва яловичини в господарствах корпоративного сектору аграрної економіки (рис. 6).

Рис. 6. Шляхи підвищення рентабельності виробництва яловичини в сільськогосподарських підприємствах

Джерело: на основі узагальнення досвіду ТОВ «АГРОБУЛ».

Як свідчить досвід виробничо-господарської діяльності ТОВ «АГРОБУЛ», що за рахунок технології та правильного менеджменту на місцях, а точніше за рахунок системного підходу до всіх факторів, що впливають на кінцевий результат забезпечується високий рівень виробництва яловичини в корпоративного секторі аграрної економіки.

Також, виробникам та експортерам яловичини потрібно вирішити низку ветеринарних питань. Так, для постачання до країн ЄС необхідно налагодити моніторинг губчастої енцефалопатії ВРХ. А при експорті до Ізраїлю потрібно буде отримати ще й сертифікат кошерності.

У 2017 році було освоєно 3,5 млн грн бюджетних коштів, виділених на програму визнання України країною з контрольованим ризиком губчастоподібної енцефалопатії ВРХ. Зокрема, вона передбачає проведення моніторингових досліджень.

Вважаємо, що доречною була б допомога держави галузі м'ясного скотарства, щоб на законодавчому рівні зменшити розмір орендної плати за пасовища і сінокоси.

Основа м'ясного скотарства – отримання якнайбільших добових приростів і здешевлення кормів. Велику роль у цьому відіграють пасовища, адже найбільша частка раціону м'ясних корів – трава на пасовищі.

Через високу орендну плату за пасовища та сінокоси, яка сплачується територіальним громадам за цілий рік, однак фактично сільськогосподарські товаровиробники користуються ними пів року. Вважаємо за доцільне, при визначенні вартості орендної плати враховувати термін їх використання.

Крім того, ще одна законодавча ініціатива могла б допомогти м'ясному скотарству – прив'язка поголів'я до землі. Раніше на 1 га ріллі припадала одна голова ВРХ. Вважаємо,

що необхідно розробити і запровадити норматив чисельності сільськогосподарських тварин та використовувати при реалізації програм державної підтримки виробників сільськогосподарської продукції

Висновки

Для забезпечення продовольчої незалежності і безпеки України необхідні заходи щодо докорінного поліпшення ситуації в усіх сегментах тваринництва та переробки м'ясосировини. Галузь вимагає істотної фінансової підтримки з боку держави, в тому числі за рахунок зниження кредитних ставок, своєчасних виплат дотацій, врегулювання зовнішньої торгівлі продуктами тваринництва, і в кінцевому підсумку підвищення конкурентоспроможності вітчизняного м'яса як на внутрішньому, так і зовнішньому ринках.

Аналізуючи світовий досвід, вирішити цю проблему можливо за рахунок всебічного розвитку галузі спеціалізованого м'ясного скотарства, що може забезпечити збільшення виробництва високоякісної яловичини.

В умовах членства України в СОТ існуючий розклад виробництва продукції м'ясного скотарства призвів до повного занепаду ринку, оскільки якісні показники м'яса ВРХ, прийнятого від господарств усіх категорій, за багатьма параметрами не відповідають європейським стандартам якості та безпеки. Відродження м'ясного скотарства і переорієнтація виробництва м'яса з господарств населення та сільськогосподарських підприємств – виробників продукції молочного скотарства на спеціалізовані тваринницькі комплекси, які використовують інноваційні технології вирощування та відгодівлі великої рогатої худоби м'ясних порід дозволить в майбутньому мати більше шансів виходу вітчизняних м'ясних продуктів на зовнішні ринки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дієсперов В. С. Скотарство як найбільш проблемна галузь тваринництва. *Економіка АПК*. 2016. № 2. С. 38-45.
2. Яців С. Ф., Станько В. Ю. Формування ефективності м'ясного скотарства у сільськогосподарських підприємствах. *Агросвіт*. 2016. № 13-14. С. 12–17.

3. Тимченко Л. О. Спеціалізоване м'ясне скотарство як стратегічна галузь. *Вісник аграрної науки*. 2015. № 1. С. 39–45.
4. Збарський В. К., Збарська А. В. Сучасний стан та проблеми виробництва яловичини у господарствах Запоріжжя. *Науковий Вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*. 2018. Випуск 30. Частина 1. С. 91–96.
5. Кутас О. О. Особливості розвитку м'ясного скотарства України. *Наукові праці НУХТ*. 2016. Т. 22, № 1. С. 33–41.
6. Свиноус І. В., Гура А. М., Микитюк Д. М. Економічні аспекти виробництва тваринницької продукції в Україні. *Економіка та управління АПК*. 2013. Вип. 11. С. 29–33.
7. Івченко В. М., Полонська О. М., Солошонок А. Л. Аналітичні дослідження цінових тенденцій у сфері закупівлі великої рогатої худоби, свиней і молока в Україні та країнах ЄС. Київ: НДІ «Укragропромпродуктивність», 2023. 26 с.
8. Захарченко О. В. Розвиток галузі м'ясного скотарства в умовах глобалізації. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2016. № 2. С. 71-75.
9. Посилаєва К. І., Шерстюк С. В. Аналіз факторів ефективності м'ясного скотарства. *Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Серія «Економічні науки*. 2021. № 2. Т. 1. С. 128–140.
10. Лупенко Ю. О. та ін. Економічний механізм функціонування аграрного ринку України в сучасних умовах [Текст] / []; за ред. д-ра екон. наук І. А. Сало; Нац. наук. центр «Ін-т аграр. Економіки». Київ: ІАЕ, 2023. 183 с.
11. Демчак І. М. та ін. Загальні тенденції розвитку тваринництва фермерських господарств України: [наук.-аналіт. зб.]; Укр. НДІ продуктивності агропром. комплексу. Київ: Укragропромпродуктивність, 2019. 84 с.

REFERENCES

1. Diesperov, V. S. (2016). Cattle breeding as the most problematic branch of animal husbandry. *Economy of Agro-Industrial Complex*, (2), 38-45.
2. Yatsiv, S. F., & Stanko, V. Yu. (2016). Formation of the efficiency of meat cattle breeding in agricultural enterprises. *Agroworld*, (13-14), 12-17.
3. Tymchenko, L. O. (2015). Specialized meat breeding as a strategic industry. *Herald of Agrarian Science*, (1), 39-45.
4. Zbarsky, V. K., & Zbarska, A. V. (2018). The current state and problems of beef production in Zaporozhye farms. *Scientific Bulletin of Kherson State University. Series: Economic Sciences*, (30, Part 1), 91-96.
5. Kutas, O. O. (2016). Peculiarities of the development of meat cattle breeding in Ukraine. *Scientific Works of NUHT*, 22(1), 33-41.
6. Svinous, I. V., Gura, A. M., & Mykytyuk, D. M. (2013). Economic aspects of livestock production in Ukraine. *Economy and Management of Agriculture*, (11), 29-33.
7. Ivchenko, V. M., Polonska, O. M., & Soloshonok, A. L. (2023). Analytical studies of price trends in the field of cattle, pig and milk procurement in Ukraine and EU countries. Kyiv: Ukragropromproductivnist.
8. Zakharchenko, O. V. (2016). Development of the meat industry in the conditions of globalization. *Formation of Market Relations in Ukraine*, (2), 71-75.
9. Posilaeva, K. I., & Sherstyuk, S. V. (2021). Analysis of factors of effectiveness of beef cattle breeding. *Bulletin of the KHNAU named after V. V. Dokuchaev Series: Economic Sciences*, 2(1), 128-140.

10. Lupenko, Yu. O., & others. (2023). The economic mechanism of functioning of the agricultural market of Ukraine in modern conditions. In I. A. Salo (Ed.), National of Science Center " University of Agrarian Economy". Kyiv: IAE.
11. Demchak, I. M., et al. (2019). General trends in the development of animal husbandry of farms in Ukraine: [scientist-analyt. Coll.]; Ukraine Research Institute of Productivity of the Agro-Industrial Complex. Kyiv: Ukragropromproductivnist.

Ildus Ibatulin, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Academician, National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine, Ukraine

Volodymyr Nedaskivsky, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Department of Feed Technology, Feed Additives and Animal Feeding, Bila Tserkva National Agrarian University, Ukraine

Serhiy Golembivsky, PhD student, Vinnytsia National Agrarian University, Ukraine

Iryna Artimonova, PhD in Economics, Associate Professor, Department of Finance, Banking and Insurance, Bila Tserkva National Agrarian University, Ukraine

Natalia Prysiazhnyuk, Candidate of Veterinary Science, Associate Professor, Department of Ichthyology and Zoology, Bila Tserkva National Agrarian University, Ukraine

Problems and prospects of the functioning of agricultural chains in the meat breeding of Ukraine

Abstract

Introduction. In the meat balance of Ukraine, beef and veal have a decisive place, which cannot be replaced, since each of these types of meat has specific taste properties, amino acid composition and nutritional value. However, a sharp decline in the production of livestock meat products during the years of market transformations led to a significant reduction in the population's consumption of beef and veal against the background of a decrease in the supply of domestic meat and a significant increase in its imported supplies in frozen form. The problem can be successfully solved only through the development of specialized meat cattle breeding.

Method (methodology). To implement the tasks set in the article, the following methods and techniques were used: monographic and graphic - for a comprehensive study of the current state of production of meat and livestock products and the determination of factors affecting its effectiveness; selective - for a detailed survey of individual livestock farms; abstract-logical, calculation-constructive and balance - when justifying indicators of the development of production and consumption of beef and veal for the future, as well as the size of state support.

The results. On the basis of the conducted research, it was established that measures to fundamentally improve the situation in all segments of animal husbandry and raw meat processing are necessary to ensure food independence and security of Ukraine. The industry requires significant financial support from the state, including by reducing credit rates, timely payments of subsidies, regulation of foreign trade in livestock products, and ultimately increasing the competitiveness of domestic meat both on domestic and foreign markets. Given the low demand for beef in the domestic market as a result of the low purchasing power of the population and food culture, the main vector for the sale of cattle is export. For this purpose, at the state level, measures aimed at increasing the export potential in beef cattle breeding have been proposed.

Keywords: meat cattle breeding; agro-food chain; export; efficiency; goods traffic; quality.

Cite as: Ibbatulin, I., Nedaskivsky, V., Golembivsky, S., Artimonova, I., and Prysiazhnyuk, N. (2024). Problems and prospects of the functioning of agricultural chains in the meat breeding of Ukraine. *Economic analysis*, 34 (2), 9-19. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2024.02.009>